

HØGSKOLEN I HARSTAD

Skriftserie

**Vernepleierutdanningen
og sosialt arbeid**

Bjørn-Eirik Johnsen

Høgskolen i Harstad Harstad
Skriftserien 2006/01 University College

**Vernepleierutdanningen
og sosialt arbeid**

Bjørn-Eirik Johnsen

Høgskolen i Harstad **Harstad**
Skriftserien 2006/01 **University College**

Tittel/Title		Nummer/Number
Vernepleierutdanningen og sosialt arbeid		2006/1
		Sider/Pages
		23
Forfatter/Author Bjørn-Eirik Johnsen		
Institutt/Department	Prosjekt/Project	
Helse og sosialfag		
Sammendrag/Abstract		
<p>Denne publikasjonen er ment som et innlegg i en debatt hvis hensikt er å utvikle alternative perspektiver og begreper innenfor det som kalles "<i>omsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemming</i>". Den er ikke ment å fungere som en uttømmende informasjon om vernepleierutdanningen(e) i Norge generelt. Den</p>		
Stikkord/ Key Words	Vernepleierutdanning, kunnskap, forståelse, praksis	
ISBN	82-453-0209-0	ISSN 0807-2698

VERNEPLEIERUTDANNINGEN OG SOSIALT ARBEID

Av: Bjørn-Eirik Johnsen
Vernepleier/Lektor ved
Høgskolen i Harstad

INNGANG

Denne publikasjonen er ikke ment å fungere som en uttømmende informasjon om vernepleierutdanningen(e) i Norge generelt. Den er derimot ment som et innlegg i en debatt hvis hensikt er å utvikle alternative perspektiver og begreper innenfor det som kalles ”omsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemming”.

Vernepleierutdanningen kom i gang ut i fra en erkjennelse av at det å skulle jobbe med utviklingshemmede mennesker krevde en kunnskap om mennesket som gikk utenpå den naturvitenskapelige forståelsen av mennesket (Horndalen 1999). Sannsynligvis gav dette støtet til at utdanningen allerede svært tidlig hevdet et helhetlig syn på mennesket og dets helse. Innenfor et helhetlig helseperspektiv påstår man at menneskets helse er mer enn sykdom alene, og at helsen må sees i sammenheng med fysiske, sosial og psykiske miljø det befinner seg i. Dermed er helsebegrepet løftet fra ensidig kroppslig og individualisert fokus til et relasjonelt og miljømessig fokus. I dag er dette en relativt anerkjent forståelse av helsebegrepet, både i Norge og ellers i verden, og har etter hvert over relativt lang tid også preget den offentlige forståelse av funksjonshemming (NOU 2001:22).

Til dette helhetlige helsebegrepet ligger det med andre ord at medisnerens grep omkring kropp og velvære har måttet slippe taket og gitt innpass til flere yrkesgrupper med andre forståelser. De siste årene har særlig kulturanthropologien med sine tanker om identitet og selvforståelse fått stadig mer innpass i helse- og sosialfaglig og dermed også vernepleierfaglig utdanning og tenking (Johnsen 2002, Ellingsen m.fl. 2002).

Dette spenningsforholdet mellom individ og miljø og de ulike fagtradisjoner som brynes mot hverandre har vernepleierutdanningen levd med i mange år.

Miljøets betydning for utvikling har alltid stått sentralt i en ”vernepleiersk” forståelse av utvikling. Brytningene innenfor vernepleierutdanningen har mer bestått i hvorvidt vi skulle

legge et mekanisk idealistisk eller et fenomenologisk menneskesyn til grunn for vår tilnærming til mennesket. Altså en ideologisk brytning (Horndalen 1999).

Diskusjonene har vært viktige fordi ulike syn på utvikling og læring gir seg ulik forståelse av læring og utvikling, og dermed for hvordan vi faktisk handler i praksis. Et kompromiss som har blitt stående over tid er vi som vernepleiere skal være eklektisk i vår handlingskompetanse. Altså at vi som vernepleiere skal kunne vurdere ulike handlingsalternativer for praksis. Dette har ført til at de aller fleste utdanningene i Norge vektlegger bredde framfor dybde, nettopp for å gi et bredest mulig grunnlag for vår handlingskompetanse. Et kompromiss som må ha falt heldig ut dersom vi legger konklusjonen i St meld. 36 (1998-99) til grunn, der behovet for framtidige vernepleier ventes å mangedobles blant Norsk helsevesen. Det samme gjelder behovet for vernepleiere i innen Norsk skole (NOU 1995:18).

Denne overordnede ideologidebatten som også i dag er høyst levende, i alle fall innenfor utdanningene, er viktig fordi den preger på mange måter all forståelse av sentrale begreper i utdanningen (via pensum) og da også fokus for oppmerksomhet og forståelse hos studentene.

Altså skal vi forstå handlinger hos psykisk utviklingshemmede som resultat av levd liv og relasjonelle prosesser, eller som resultat av skaden eller sykdomsprosesser?

Da skjønner vi også hvordan dette er en debatt som har kunnet foregå i 50 år med minst like stor glød og engasjement da som nå. Det handler om eksistensielle spørsmål som ikke bare handler om, la oss kalle det for menneskeforståelse, men om utvikling og forskning generelt. Hva er vi som mennesker og hvordan blir vi som mennesker. Hva vet vi og hva tror vi? Hva er sikker kunnskap? Disse spørsmålene og debatten omkring dette handler egentlig om filosofi og vitenskapsteori og inngår i en debatt som faktisk har foregått i over 1000 år. I Europa, fra det gamle hellas og Aristoteles sin tid, i India, i kina osv. Et nærliggende spørsmål blir da: hvorfor er dette så grunnleggende viktig å avklare. Hva er det som står på spill?

HOVEDDEL

I Paulus sitt brev til Romerne sier han blant annet: "Gud er ordet i din munn". Dersom vi oversetter Gud med sannhet kan vi forstå dette som at sannheten er ordet i din munn. Da forstår vi at de begreper vi bruker når vi skal beskriver verden også er en stille "kamp" om

retten til å definere sannheten. Når vi omtaler andre skal vi derfor velge våre begreper med omhu!

..., at skal vi skaffe oss et godt grep om folks forskjellige begreper om verden, om den verden de selv er virksomme i, så skal vi skaffe oss erfaringer fra de virksomhetene deres begreper stammer fra og har sitt feste i. Og skaffer vi oss ikke godt grep om folks forskjellige begreper om verden, får vi heller ikke et godt grep på deres egen forståelse av sin tilværelse (Meløe 1995: 9).

Som nevnt har vernepleierutdanningen sine røtter med utgangspunkt i omsorgen for psykisk utviklingshemmede. I dette møtet er det vi blir synlige som hjelpere og vi synliggjør en forståelse av den psykisk utviklingshemmede, den Andre. Fokuset vårt som miljøarbeidere er blant annet å identifisere eller bringe fram i lyset forhold som vil kunne være til hinder for vekst og utvikling hos mennesker med en psykisk utviklingshemming. Hensikten er å hjelpe til med videre vekst og utvikling. Det blick vi har med oss inn i hjemmet og dagliglivet til den enkelte utviklingshemmede vil da prege våre handlinger der.

Om å forstå dagliglivet sier Sandvin (1998:23);

Å forstå dagliglivet forutsetter en forståelse av forholdet mellom individ og struktur, eller hvordan individuell og sosial handling former og formes av de kulturelle og fysiske rammer som denne handlingen foregår innenfor.

I det videre vil jeg redegjøre for hvordan ulike forståelser av kunnskap og utvikling vil gi seg utslag i ulike tilnærminger til praksisfeltet.

Dersom vi, bevisst eller ubevisst, legger et mekanisk eller et naturvitenskapelig kunnskapssyn til grunn for våre handlinger i praksis vil objektivitetskriteriet etterstrebes som et ideal. Jeg vil i det følgende knytte noen kommentarer til dette og jeg tar utgangspunkt i et medisinsk klinisk perspektiv fordi dette inngår i en (forsknings-) tradisjon som også prøver å forstå og forklare mennesket og dets handlinger.

I følge Jens Thisted (1990) består det klinisk medisinske perspektivet ikke bare av et teoretisk nivå bestående av den hypotetisk deduktive metode med dens teorier, lover og begreper. Perspektivet inkluderer også et empirisk nivå som består av de objektive sansbare kjensgjerninger. Empirisk bekreftelse er karakteristika som har avgjørende betydning for at

kunnskapen i et klinisk medisinsk perspektiv skal kunne kalles objektiv. Objektivitet bygger på en tenkning som har sitt opphav i "det overleverende synspunkt" (op.cit.). Dette synspunktet har sitt utgangspunkt i den naturvitenskapelige tradisjonen, og utkommer fra en påstand om at sansingen gir en grunnlaget for en objektiv og sann erkjennelse av verden. Med objektivitet menes, i klinisk medisinsk og naturvitenskapelig betydning, data eller kunnskap som er helt avskåret fra menneskets egne erfaringer, opplevelser og meninger (Thisted 1990, Dalland 1993). I kravet til objektivitet vektlegges det blant annet at kunnskapen skal være gyldig og kontrollerbar (Dalland 1993). At kunnskapen skal være gyldig innebærer at den ikke skal, eller kan ha sitt utgangspunkt, eller være knyttet til et bestemt menneske. Dette betyr at gyldig kunnskap må være definert i presise størrelser eller mengder slik at forskjellige forskere kan telle eller måle på samme måte. Denne type vektlegging har sitt opphav fra Aristoteles som baserte sine teorier om naturfenomener på erfaringsmateriale (Lyngdal/Rønning 1975). Tenkningen ble videreført av Renè Descartes på 1600-tallet gjennom vektleggingen av at kriteriet på kunnskap var tankens klarhet, og idealet for kunnskap var matematisk, deduktiv sikkerhet (op.cit.). Innenfor dette perspektivet kan derfor bare sansbare fenomener være utgangspunkt for vitenskapelig behandling. Disse sanseerfaringene må være samlet inn gjennom systematisk observasjon, logikk og kontrollerende undersøkelser (Thisted 1990).

En grunnleggende antakelse i den naturvitenskapelige metodologien er med andre ord at det i en forskningsprosess er mulig å bevege seg fra empiri til teori. Forskeren blir en empirisk basert teoretiker. Som forskere skal vi altså forutsetningsløst kunne gå inn i praksisfeltet og utvikle ny kunnskap på bakgrunn av det vi erfarer der ved hjelp av sansene våre. Denne forutsetningsløsheten og åpenheten hos forskeren ligger nært opp til en ide om at forskeren er en fremmed som kommer inn og betrakter verden på en måte den ikke er betraktet på tidligere. En slik ide om forskeren og forskerrollen stiller forskeren i en nærmest opphøyet posisjon, der han skrider ned til virkelighetens verden og uten egne meninger eller forståelser tar til seg det han observerer.

En vanlig og etter mitt syn alvorlig innvending mot ideen om den fremmede er imidlertid det at det er ikke mulig å innta rollen som en fremmed og forutsetningsløs forsker. I en

hermeneutisk¹ tilnærming vil blant annet språket vårt og de begreper vi bruker være styrende for hva vi er i stand til å se (Gilje/Grimen 1998). Det navn vi velger å gi et bestemt fenomen vi observerer vil blant annet være avhengig av egne erfaringer med fenomenet og den kultur vi befinner oss i. Jeg kan for eksempel ikke fortelle andre mennesker at jeg ser det er fint vær ute uten at vi på forhånd er enige om hva fint vær er for noe. Fint vær for meg vil være blå himmel, sol og varme. Til dette assosierer jeg badeliv ved havet. Fint vær for en bonde vil kanskje være fuktighet kombinert med varme slik at veksten på åkeren blir best mulig. Hva som er fint vær vil også kunne avhenge av hvilken årstid vi er i, og hva vi liker å gjøre. Dersom man liker å seile vil mye vind kunne være et kriterium for fint vær, mens det for folk flest kan være en indikasjon på dårlig vær. Poenget er at det er et subjektivt element i all observasjon som vil være tett knyttet til forskerens individuelle fortolkning av det han ser.

Hans-Georg Gadamer regnes som den fremste representant for den hermeneutiske tradisjonen (Gilje/ Grimen 1998). Det sentrale hos Gadamer er vilkårene for forståelsen, vilkår som for eksempel forforståelse og den hermeneutiske forskerrollen. Vilråene gir grunnlaget for alle tolkningsmuligheter og setter også grenser for dem. Dette kan innebære en fortolkning, hvor hensikten er et forsøk på å gjøre et studiefelt klart og forståelig. Studiefeltet vil i denne sammenheng innebære et forsøk på å gjøre rede for forståelse av et meningsinnhold, eller kaste lys over et fenomen og dets mening. I søken etter meningsinnhold blir forskerens, og i denne sammenheng også vernepleierens kunnskaper og holdninger til fagfeltet av stor betydning fordi disse forholdene vil kunne få innvirkning på meningsinnholdet. Min rolle som forsker er slik sett et bidrag til å "bedre sikten" i det sosiale feltet jeg beveger meg i, altså å klarlegge de begreper som verden beskues gjennom.

Meningen i et fenomen ligger med andre ord ikke i selve fenomenet, men i det forskeren via sitt perspektiv tolker og legger inn som mening. Det er måten vi fortolker fenomenet på som avgjør hva vi ser i den konkrete situasjonen. Det blir derfor meget viktig at forskeren er seg bevisst og er innforstått med eget verdisyn, forforståelse osv, nettopp fordi disse nevnte forhold vil utgjøre det perspektivet forskeren vil anvende og som vil "styre" hva en vil legge merke til, anvende og beskrive. Dette aktualiserer forskerens plass og rolle innenfor denne vitenskapelige tradisjonen. Forskeren både har og gies nærhet til fenomenet. (Gilje/ Grimen

¹ Dersom man ønsker å forstå det levende mennesket og dets erfaringer, opplevelser og handlinger, må en gå i dybden av det enkelte fenomen, og se dette i forhold til den totale sammenheng mennesket lever og forholder seg i. I denne dynamikken, mellom fenomen og helhet, ligger tolking. Dette "redskapet" som er rettet mot å forstå, kalles hermeneutikk (Aadland 1998).

1998). Med et slikt utgangspunkt blir for eksempel objektivitet utenkelig, uønsket og uvesentlig, nettopp fordi objektiviteten er en form for "måleinstrument" på om reglene ble fulgt. Dette innebærer for meg i denne sammenheng at den kunnskap og den erfaring jeg over tid har ervervet meg i arbeidet med mennesker som har en psykisk utviklingshemming, kommer opp i bevisstheten og blir for meg "synlige" ved at de opplevde situasjonene kommer fram. Jeg forstår min rolle som forsker som en deltaker i den hermeneutiske prosess, noe som vil si at forskeren er i dialog med sitt forskningsfelt, dvs. søker i og benytter det han studerer til å skape en meningssammenheng (Krogh m.fl. 1999:233-250).

Teoriutviklingen og det vernepleierfaglige nybråttsarbeidet består da i å være kritisk granskende til egne og andres oppfatninger av hva som er sannhet. Nye kunnskapsmessige erkjennelser oppstår i skjæringspunktet mellom egen oppfatning av sannhet, og det den andre oppfatter som sannhet. Det er i dette skjæringspunktet at nye kulturelle landskaper åpner seg. Jeg oppfatter det slik at Søren Kirkegaard (1813-55) er inne på noe av det samme når han i noen ord om hemmeligheten i all hjelpekunst sier:

"For i sandhet at kunne hjelpe en anden må jeg kunne forstå mer enn han, men dog først og fremst forstå det han forstår. Når jeg ikke gjør det, da hjælper min mer - forståelse han slett ikke".

I denne måten å forstå forskerrollen på vil erfaringen du har med deg inn i forskningsfeltet alltid være tilstede og prege din forståelse av det du observerer i feltet.

Når man som utenforstående beveger seg inn i et feltområde vil man bli betraktet som en fremmed. Dette er forhold som forskeren må være klar over fordi dette kan være med på å opprettholde en distanse til feltet som kan virke uheldig. Uheldig fordi de mennesker som forskeren ønsker å bruke som informanter er bevisst denne fremmedheten, og dermed ikke ønsker eller makter å framstå slik de egentlig ville gjort det uten forskeren til stede.

En måte for forskeren å komme ut av denne uheldige situasjonen på er å overgi seg til feltet eller den empiri som studeres. Det vil si at man som forsker får en subjektiv oppfattelse av det som studeres og dermed vil beskrive et fenomen slik det oppleves av det som studeres (Wadel 1991). Ulempen vil da kunne bestå i at man kommer så tett inn på feltet at man ikke makter å bli analytisk nettopp fordi man helt har overgitt seg til feltet.

Slik sett er det ikke bare feltet, men også forskeren selv som blir synlig via hans beskrivelse av og fortolkning av feltet². Heri kan det ligge en fare for at forskeren og også vernepleieren via sin praksis blir tauotologisk³ ved å tilpasse data og teori. Likevel er nærheten til feltet eller praksis en styrke som ikke er alle forunt. En nærhet til feltet som ellers vil kunne være vanskelig å oppnå.

Innefor en fenomenologisk verdensforståelse er det ikke nødvendigvis noe poeng å gi en balansert framstilling av feltet eller praksis om man vil. Derimot er det tilnærmingen til eller måten man omtaler praksis på som er av betydning. Slik sett kan man som vitenskapshistorikeren Donna Haraway spørre om det ikke er en fare for at man tvinger forskningsobjektene inn i sine egne forestillinger (Rustad 1998:125), og dermed bedriver en form for maktovergrep (op.cit. 134). Svaret på dette spørsmålet finner hun i etikken. Etikken blir for Haraway en rettesnor i det vitenskapelige arbeidet, og hun peker på at det er konsekvensene av en teori som skal avgjøre hvorvidt den er holdbar eller ikke. Hun er blant annet opptatt av å produsere kunnskap som kan skape større rettferdighet, og unngå diskriminering (op.cit.:144). Kunnskapen skal hjelpe oss til å se på nye måter og få øye på nye ting (Moser 1998:174).

Berg (1998:76-79) sier at det i følge Haraway er viktig for forskeren å innse sin begrensing, og at hun omtaler forskeren som det "beskjedne vitne". I dette ligger det at forskeren ikke påstår å ha funnet den hele og fulle sannhet, men som gjør tydelig at stedet han snakker fra både er skjevt, delvis og ett av mange mulige.

Slik vil vernepleieren kunne bli synlig som en slags "advokat" for de psykisk utviklingshemmede, der han ønsker å sette fingeren på den urett han ser og til dels selv har vært en representant for via sine handlemåter i praksis.

Dette perspektivet "å ta de svakes parti" forteller ikke bare hvem sine opplevelser vi ønsker å ta hensyn til, det forplikter vernepleieren til å stadig utfordre seg selv og spørre om det han gjør bygger på respekt, solidaritet, likeverd og medmenneskelighet som er grunnpilarer i

² For videre lesning anbefales Jens-Ivar Nergård sin bok DET SKJULTE NORD-NORGE (1994), kapittel 4-Narkissos på feltarbeid-.

³ Ordforbindelser der det samme utsagnet gjentas med forskjellige ord, for eksempel; gammel olding, ridende rytter, evig og alltid (Pedagogisk-psykologisk ordbok 1993)

vernepleierens yrkesetiske retningslinjer. Lillestø (1998:237-238) er av den formening at å ta parti med de svake bør være en grunnleggende etisk verdi i all samfunnsforskning og at dette moralske prinsippet om ansvaret for de svake kan brukes til å trekke en grense mellom ansvarlig maktutøvelse og den som er uansvarlig. Denne solidaritetstanken med de svake innebærer blant annet å plassere ansvaret for den underlegnes underlegenhet og dette kan vi gjøre ved å rette blikket mot de menneskeskapte samfunnsbetingelsene vi lever under. Den frihet jeg da tar meg som forsker er å være troløs overfor ovenfor rådende ideologier og kunnskap. "Friheten ligger i å velge side, å ta parti" (op.cit:238).

Som jeg nevnte innledningsvis er kulturanthropologiske forståelser av praksis på tur opp og fram i vernepleierutdanningene. Derfor vil jeg gå noe inn på dette perspektivet.

".. å høre til i en kultur innebærer for den enkelte av oss en bestemt måte å forstå verden på" (Nergård 1994:17). Viktige verktøy i denne fortolkningsprosessen eller i våre forsøk på å skape mening og forståelse er de begreper vi får fra den kulturen vi er en del av (op.cit.). Alle samfunn har en kultur som er særegen og i større eller mindre grad forskjellig fra kulturer i andre samfunn. Mennesket fødes inn i en kultur. Denne kulturen innehar det vi kan kalle strukturert kunnskap og kan oppfattes som en "gave" til det nyfødte mennesket. Evnen til å sanse, bevege seg og føle, er egenskaper mennesket er født med. Disse egenskapene er grunnleggende for utviklingen av kroppslig viten og kan ikke umiddelbart tas i bruk, de må utvikles gjennom hele livet. Fordi mennesket har medfødte egenskaper som gir grunnlag for utvikling av kroppslig viten, fanger det opp denne strukturerte kunnskapen helt fra fødselen av nettopp gjennom å være deltagende i et fellesskap. Denne kunnskapen knytter mennesket til kulturen og den vil dermed være nødvendig kunnskap for å kunne overleve og fungere i kulturen (Benner/ Wrubel 1989).

Denne strukturerte kunnskapen består av de kulturelle kjennetegn hvor summen av disse kjennetegnene gir mennesket forståelse. Det er ut i fra denne bakgrunnsforståelse at mennesket og menneskene innenfor samme kultur forstår seg selv i verden. Dette innebærer at bakgrunnsforståelse ikke bare er særegen individuell, men også en mer kollektiv måte å forstå verden på. Når en skal studere eller forstå mennesket som et sosialt vesen, må en derfor alltid søke å forstå mennesket ut fra, og i, sin kulturelle sammenheng (op.cit.).

Vår kulturtilhørighet gjør oss seende og blinde på samme tid: den gjør oss seende i vår egen verden, men samtidig blinde for den fremmede og i den fremmedes verden. Den forståelse av verden og oss selv som vokser ut av vår egen kulturtilhørighet, er en viktig del av vår kulturelle egenart (Nergård 1994:17).

Slik sett er vår kulturelle egenart, ofte, ikke bevisst. Vår kulturelt betingede viten om verden og andre i verden blir en type kunnskap vi bringer med oss i møtet med den fremmede vi selv ikke er klar over at vi har. De begreper vi har med oss i møtet med den fremmede og som vi anvender for å beskrive han fungerer, billedlig sett, som et filter foran øynene våre. Filtrene gjør enkelte fenomener synlige mens andre forblir usynlige. Disse filtrene er viktige og nødvendige fordi de er med på å skape mening i en ellers uforståelig verden. Filtrene, eller begrepene som vi betrakter verden via, gjør oss i stand til å se noe som noe.

Begrepene vi anvender og den virkelighet de springer ut i fra, kan forstås som en "ikke-kunnskap". Denne "ikke-kunnskapen" eller forforståelsen av oss selv og andre i verden er ikke lett å få øye på verken for oss selv eller andre, fordi dette er kunnskap som kan sies å ha "kroppet" seg (Edwardsen 1997b:60). Denne kroppsliggjorte forståelsen av verden kan være vanskelig å sette ord på, nettopp fordi den er kroppslig og ikke lokalisert i hjernen. Dette er ikke informasjon om verden slik vi vanligvis får det presentert på skolebenken. Den kroppsliggjorte kunnskapen om verden finner vi i muskulatur og alle andre organer, og vi får den inn via maten vi spiser, naturen, menneskene vi møter og de livsvilkår som omgir oss. Slik får vi en nær og personlig kunnskap om den verden vi til daglig beveger oss i. Det paradoksale med denne type personlig kunnskap er at vi kan den så godt at den kan synes glemt, samtidig er det denne kunnskapen som styrer det blikk vi bruker når vi betrakter verden. I dette blikket ligger vår identitet (op.cit.:60). Denne type kunnskap om verden som vi tar inn via det liv vi lever og folk vi møter er det som gir retning og mening til begreper som eksempelvis rett og galt, stygt og vakkert, farlig og ufarlig, normalt og unormalt (Gullestad 2000). Det er denne felles oppfatningen som gjør at vi blir å regne som innenfor i en kultur og fremmed eller utenfor i en annen kultur.

Å være innenfor i en kultur innebærer også et syn på oss selv og egen kultur som kommer til syne når vi møter andre kulturer. Ved å innta et fugleperspektiv på oss selv, se oss selv og våre væremåter og tenkemåter på avstand, for eksempel via møter med andre mennesker i

andre kulturer enn vår egen vil vi kunne bli oppmerksom på at vår måte å betrakte verden på verken er den eneste eller nødvendigvis den rette.

Å oppdage den fremmedes verden - dens egenart og forskjellighet fra vår egen - innebærer at vi samtidig oppdager noe nytt i vår egen. Det innebærer at vår egen verden blir mer og tydeligere avgrenset for oss. Å forstå en fremmed verden - i ordets dypeste forstand - innebærer å forstå at vår egen ikke har uendelig utstrekning og uinnskrenket gyldighet (Nergård 1994:17).

Dette åpner for ulike muligheter. Mulighetene er i første omgang gitt ved at vi ser at verden kan leves, oppleves og tolkes på ulike måter. Neste trinn kan være å erkjenne at ens egen kultur sin tolkning av verden ikke nødvendigvis er den rette. En annen og mer dyster mulighet som ligger til dette møtet er at jeg innenfor egen kultur konsekvent ser den fremmedes verden via min egen verden, og dermed omskriver den fremmede i hans verden slik han framstår for meg i min verden (Nergård 1994). Jeg skaper en fremmed i mitt bilde, slik jeg ser han, og ikke i hans eget bilde slik han ser seg selv.

Noe av det samme er det Edvardsen (1998) er inne på når han hevder at det i prinsippet er to måter møter mellom ulike kulturer foregå. Den ene måten er at de kulturene som er fremmed for hverandre møtes i gjensidig respekt for hverandre. Over tid tar de opp i seg og prøver ut ulike elementer av den andres kultur og beholder det som viser seg å være fruktbart i kulturen. Tilsvarende forkastes det som ikke fungerer, eller ikke passer innenfor kulturen. Denne måten for kulturer å møtes på er det Edvardsen kaller for "de likeverdige forskjellers møte" (op.cit.:12). Altså et likeverdig kulturelt møte der to kulturer møtes og i gjensidighet tar opp i seg, eller forkaster ulike elementer av det tankesett og væremåter den andre kulturen står for.

En annen måte slike møter mellom kulturer kan foregå på er en ulikeverdig måte (op.cit.:12). Dette innebærer at den ene kulturen opphøyer seg selv i møtet med den andre, eller muligens på forhånd har opphøyet seg selv. Hensikten vil for den i egne øyne overlegne kulturen være å assimilere, ta opp i seg, (i betydningen sluke) den andre kulturen slik at dennes tenkesett og væremåter opphører å eksistere. I dette perspektivet forstår vi at kulturmøter kan være dramatiske. Edvardsen (1998) refererer Cohen fra 1982 som framstiller kulturmøtet i følgende vendinger:

..., På samme måte som individet blir oppmerksom på sin identitet under samhandling med Den Andre, slik (er det) også med kulturer... Og vi blir ikke

bare oppmerksomme på vår kultur: vi tilskriver dem også verdi, positiv og/eller negativ verdi, og vi tilskriver også verdi til den kultur vi står overfor (Edwardsen 1998:11-12).

Edwardsen (2001:142) videreutvikler denne framstillingen av kulturmøter ved å innføre et skille mellom det "hierarkiske kulturbegrep", og det "analytiske kulturbegrep".

I en hierarkisk kulturforståelse vil verdensanskuelsen være slik at kulturelle forskjeller kan og bør rangordnes. I denne måten å betrakte ulike kulturer på vil vi finne begreper som høyerestående og laverestående, avanserte og primitive kulturer. Innenfor det analytiske kulturbegrep vil en analytisk holdning til kulturelle forskjeller gjøre det vanskelig å rangere dem. Det vil i stedet være naturlig å prøve å forstå de ulike kulturene på deres egne vilkår (op.cit.:142-148).

Berger/ Luckmann (1966/2000) og Wadel (1995) skriver om en samfunnsskapt virkelighet. De argumenterer for at de (sosiale) sannheter og virkelighetsopplevelser vi har som (enkelt)-individer i samfunnet skapes og videreutvikles gjennom et sett med avtaler eller rettere sagt "forhandlinger" menneskene i mellom om hvordan vi skal forstå og forholde oss til de fenomener vi møter i verden. Resultatet av disse forhandlingene som alltid pågår er det som definerer den sosiale virkeligheten slik den etter hvert vil framstå for oss og det som i neste omgang vil være avgjørende for hvordan vi forholder oss til verden via våre handlinger.

Når vi som enkeltindivider støter på fenomener ute i verden, som for eksempel et menneske med en psykisk utviklingshemming, vil vi i etterkant av dette møtet kanskje ha festet oss ved enkelte trekk ved dette mennesket. Vi sitter igjen med noen inntrykk. Disse inntrykkene baserer seg ikke nødvendigvis på et godt kjennskap til disse som enkeltpersoner, men like gjerne på overfladiske bilder eller karikaturer av dette fenomenet. På sett og vis lager vi oss en slags fortelling omkring disse menneskene basert på det vi har sett og opplevd. Når vi møter andre mennesker snakker vi, deler fortellingen, om mennesker med en psykisk utviklingshemming ut i fra den forenkling eller de trekk vi har festet oss ved. Når vi utveksler disse fortellingene med andre oppstår det i dialogen en enighet om hva som er sannhet, eller i dette tilfellet om hvordan mennesker med en psykisk utviklingshemming "er". På denne måten konstruerer vi en psykisk utviklingshemmet skapt i vårt bilde av den psykisk utviklingshemmede. Når vi forstår psykisk utviklingshemmede som guds straff for egne eller

fedrenes synder, eller når vi beskriver psykisk utviklingshemmede som mennesker med mangelfullt utviklet intelligens, er dette en beskrivelse av dem de selv neppe vil være ening i. De er "offer" for en sosial konstruksjon basert på sannheter skapt av andre mennesker sin forståelse av dem.

Disse sannhetene eller konstruksjonene av hvordan vi skal forstå ulike sosiale fenomener i verden er med på å danne grunnlaget for og videre utvikling av ulike kulturer og samfunn. Vår kroppsliggjorte forståelse av oss selv og "sannheten" slik den framtrer innenfor en kultur danner grunnlaget for hvordan vi forstår egen kultur som egentlig er oss selv, i forhold til andre kulturer. Denne kulturelle selvoppfatningen er det som bestemmer hvordan vi beskriver andre mennesker og kulturer, og styrer de handlinger vi utfører i verden når vi møter disse andre som er fremmed i vår kultur (Edwardsen 1998, Nergård 1994).

Når vi via våre handlinger og det språk vi bruker for å omtale den fremmede gir han en plassering i verden, plasserer vi også oss selv i verden (Edwardsen 1998:9, 1997a:26). Det språk og de handlinger vi mobiliserer i møtet med andre kulturer vil vise hvordan vi forstår oss selv og den Andre i dette møtet. Konsekvensene av disse handlingene vil i neste omgang virke tilbake på enkeltindividene og påvirke deres, eller rettere sagt vår oppfatning av hvordan verden er, av hva som er rett og galt. Det er med andre ord slik at de enkelte bestanddelene innen en kultur forstås i lys av kulturen, og kulturen virker tilbake på forståelsen av enkeltdelene. Denne spiralen, der delene forstås i lys av helheten og helheten forstås i lys av delene er det ikke mulig å bevege seg ut av fordi uansett hvordan man tolker eller forstår del eller helhet innebærer det bare en ny omdreining i spiralen. Den mening man ilegger en handling vil bare kunne forklares ved hjelp av den forforståelsen man legger til grunn for tolkningen (Gilje/ Grimen 1998). Likeledes vil den kulturelt betingede forforståelsen være avgjørende for hvordan man forstår konteksten, eller situasjonen som handlingen forekommer i.

Som sagt vil det språket vi benytter og de handlinger vi utfører i møtet med fremmede mennesker og kulturer være med på å plassere oss selv og andre i verden. George Herbert Mead (1863-1931) er opptatt av hvordan vi som mennesker forstår oss selv på bakgrunn av hva andre gir oss av tilbakemeldinger på oss selv. Hans kanskje viktigste bidrag til samfunnsvitenskapen kan sammenfattes i formuleringen "å ta andres perspektiv" (Vaage 1998). Dette innebærer et perspektiv på sosialiseringprosessen der sosial handling (the act),

intersubjektivitet og sosialitet⁴ er sentrale begreper. Edvardsen (1997b:66) bruker begrepet "mellomvære" som et synonym for relasjon mellom mennesker. Han gjør dette for bedre å kunne forklare den relasjon eller det forhold som oppstår mellom den som har ut-ført noe og den mot- takelse det får i verden. Det som er ut-ført kan godt være en ting eller en gjenstand. Poenget er at denne tingen gjør at mennesker alene eller via gjenstanden kommer i en eller annen relasjon til omverdenen. Via denne relasjonen får vi en plassering i verden avhengig av om mot- takelsen på det vi gjør blir god eller dårlig. Det er i denne relasjonen eller oppmerksomheten om noe felles at gjenstanden, eller handlingen for den saks skyld får mening. Det er våre handlinger, eller de handlinger som gjenstanden symboliserer som gir mening, og det er i mot- takelsen at grunnlaget for "livets lyst" eller "livets ork" legges (op.cit.:67). Selv om det skulle være ulik forståelse av konteksten blant aktørene (eks. far og barn) vil mottakelsen skje i lys av den kultur og kontekst man befinner seg innenfor. Det at Selvet er grunnleggende intersubjektivt vil i denne sammenhengen bety at det dannes i en relasjonen mellom mennesker og at tolkingen av hverandre sine handlinger er bundet opp mot den kultur og kontekst en selv befinner seg i. I så fall kan dette også betraktes som et forsvar mot den kritikk som har vært reist mot Mead om at han "ikke tar tilstrekkelig hensyn til at konteksten er meningsskapende" (Sundet 1997:44). Mead sin måte å forstå sosialisering på er at menneskene er aktivt handlende individer som i ulike former for felleskap samhandler og kommuniserer. I dette samspillet er det at det individuelle og sosiale selvet konstitueres. Slik vil etter hvert også sosialiteten utvikles som en kapasitet for å ta andres perspektiv - og mer allment - den generaliserte andres perspektiv. Herigjennom dannes vår identitet. Identitet er da ikke noe som er gitt en gang for alltid, men noe som kan utvikles og endres, i (ulike) samspill med andre mennesker, gjennom hele livet (Vaage 1998).

Betydningen av dette samspillet og de tilbakemeldingene jeg får der, vil blant annet være preget av min opplevelse av relasjonen mellom meg og de andre. Disse opplevelsene vil kunne komme til uttrykk i form av begrepene "oss" og "dem", eller "vårt" og "deres", eller "jeg", "meg" og "de andre" (Eidheim 1990). Når vi fødes inn i verden og videre i livet vil vi være omgitt av nære personer som betyr mye for oss. I denne kjente sfæren er det at disse betydningsfulle Andre vil ha en avgjørende betydning for hvordan jeg forstår meg selv. Disse

⁴ Sosialitet: den faktor i den sosiale utvikling som betegner menneskenes ønsket om å være nær hverandre og trangen til å leve i grupper (Pedagogisk psykologisk ordbok 1993).

betydningsfulle Andre kan vi kalle for "mine egne andre". De tilbakemeldinger jeg får fra "mine egne andre" gjør at jeg etter hvert utvikler en forståelse av verden og meg selv i verden. Jeg og "mine egne andre" forstår hverandre godt, og vi oppfatter verden på en måte som er noenlunde felles. Vi utvikler en følelse av tilhørighet og felles identitet, noe som blant annet innebærer at vi deler en fortelling om oss selv, verden og vår plassering i den. I denne del av verden er det vi bruker begreper som "oss" og "vårt". Jeg er synlig i verden på mine egne og "mine egne andre" sine premisser og bygger etter hvert opp en forståelse av Meg som en viktig person for verden. Heri ligger også en samstemthet i hva som er riktig og galt, vakkert og stygt, umoralsk og moralsk osv.

Samtidig som jeg får mer kjennskap til verden oppdager jeg at det finnes "andre andre". Fra disse "andre andre" får jeg også tilbakemeldinger på hvem jeg er, og jeg gir tilbakemelding til dem hvordan jeg oppfatter dem. I denne bare delvis kjente sfæren som jeg har tilgjengelig litt på avstand og mest via språket eller andre symboler er det at jeg blir vurdert og målt i forhold til de "andre andre" sine verdier, normer og virkelighetsforståelse (Eidheim 1990). Sammen med disse oppdager jeg kanskje et annet Meg enn det jeg ser sammen med "mine egen andre". I denne sfæren har vi mulighet via språket og de handlinger vi gjør å bli kjent med de "andre andre" for på den måten å bringe dem nærmere "mine egne andre", eller jeg kan være så til de grader dominert av det "meg" jeg har med fra mine egne andre at jeg overhodet ikke makter å se de "andre andre" i noe annet lys enn mitt eget. I denne sfæren blir jeg synlig på de "andre andre" sine premisser og de "andre andre" blir synlige på mine.

En tredje sfære jeg også møter når jeg beveger meg rundt i verden er den sfæren jeg aldri vil kunne trenge inn i og si at jeg forstår, fordi med det samme jeg eventuelt tar spranget over tar jeg også med meg min egen historie. Denne ukjente sfæren har i seg forhold som kjønn, rase, sexuell legning med mer. Som mann vil jeg aldri fullt ut kunne forstå hvordan det er å være kvinne fordi jeg med meg på vegen har min egen historie som mann. Språket er ofte eneste mulighet vi har til å gjøre denne sfæren minst mulig. Via språket kan vi skaffe oss en forståelse av den andre, og dermed få en dobbel beskrivelse av den andre. Når det gjelder mennesker med en psykisk utviklingshemming, som ikke er flinke med det verbale språket, blir den dobbelte beskrivelsen mangelfull fordi den så til de grader er avhengig av min, eller den "andre andre" sin tolkning. Et menneske med psykisk utviklingshemming er, som jeg har vært inne på, i større grad prisgitt disse tolkningene, fordi han i liten grad kan forsvare seg mot, den "andre andre" sin tolkning av hans væren i verden. Konsekvensene av disse

tolkningene/tankegodset eller teoriene om mennesker med en psykisk utviklingshemming har som vi har sett ikke alltid ført til noe godt for den psykisk utviklingshemmede selv nettopp fordi de blir synlig helt og holdent på de ”andre andre” sine premisser. Det er i denne sfæren at mytene skapes og vedlikeholdes.

Når jeg som miljøarbeider opplever at et menneske med en psykisk utviklingshemming eksempelvis kan finne på å gå ut i bare trusa i sprengkulda uten å vise tegn på å fryse, eller jeg opplever at et menneske med en psykisk utviklingshemming får dobbel dose av anbefalt maksimaldose av et beroligende medikament uten at det tilsynelatende har noen virkning på vedkommende, eller når jeg ser et menneske med en psykisk utviklingshemming spise tobakk fra en tobakkspung uten å bli syk av det så er dette såpass fantastisk at jeg fester meg ved disse trekkene og jeg forteller de videre til andre. Disse andre vil i neste omgang når de møter et menneske med en psykisk utviklingshemming huske mine fortellinger og kanskje være oppmerksomt søkende etter lignende hendelser og trekk ved avviket, enten bevisst eller ubevisst. Slik viskes det normale og menneskelige bort hos personer som har en psykisk utviklingshemming og man sitter igjen med det som er underlig og kanskje skremmende, nemlig avviket. Myten om det psykisk utviklingshemmede menneske er skapt; Han er ikke som andre mennesker. Han er først og fremst annerledes⁵.

For å forstå den Andre må man altså ha blick for den sammenheng, eller den kontekst den Andre befinner seg i. I den fenomenologiske tilnæringsmåten er ”saken selv” det sentrale (Aadland 1998). En tilnærming innen dette perspektivet må ta hensyn til sakens eller gjenstandens vesen. Mennesket som sosialt vesen, som forstående reflekterende, følende, lidende og handlende vesen, kan bare forstås via et perspektiv som gir en adgang til ”saken selv”. Mens en i naturvitenskapene er opptatt av å forklare forhold ved mennesket, vil en i det fenomenologiske perspektivet være opptatt av å forstå og tolke menneskets uttrykksformer (op.cit).

Patricia Benner og Judith Wrubel (1989) har beskrevet forhold ved menneskets iboende egenskaper. Deres syn på mennesket tar utgangspunkt i Martin Heideggers filosofi, som fremhever at kropp og sjel er integrert og at menneskets erfaringer og opplevelser både er

⁵ Jeg prøver ikke her å fjerne annerledesheten fra det å være psykisk utviklingshemmet, men å presisere at det er likheten som er det dominerende trekk og ikke det motsatte.

kroppslige og intellektuelle. Videre må disse menneskelige erfaringene ikke sees løsrevne fra den sammenhengen mennesket lever i. Mennesket, sett i dette perspektivet, blir av Benner og Wrubel (op.cit.), karakterisert som selvfortolkende. Det selvfortolkende vesen kan ikke forstås objektivt, som i det klinisk medisinske perspektivet, fordi det griper ikke tak i hvordan enkeltmennesker fortolker alt ut fra seg selv og ut fra hva som oppleves som meningsfullt for det. Merleau-Ponty er en fransk filosof som også er opptatt av hvordan mennesket forstår seg selv med utgangspunkt i kroppslige erfaringer. Kroppen, med sine bevegelser og sanser, danner grunnlaget for selvets struktur, og er igjen grunnleggende intersubjektivt konstituert. Denne nære sammenhengen mellom våre kroppslige erfaringer og et selv gjør at vi mennesker ikke kan opparbeide en absolutt avstand til verden vi lever i. "Den er i oss og vi er i den". Identiteten blir da et relasjonelt produkt som skapes i lys av vår historiskhet, og i den kulturelle og sosiale sammenheng vi befinner oss i. Dermed er ikke selvets identitet fasttømret, men i bevegelse (Johansen 2000). Dette betyr at alle mennesker må være forskjellige, og ikke slik man innenfor naturvitenskapene vil påstå at menneskene er grunnleggende like (Schrag 1983:39). I hvert fall naturvitenskapens forståelse av kroppen, dens identitet, er knyttet til rene biologiske faktorer, og som dermed har lite eller ingenting med selvet eller personen å gjøre.

Å ikke ta hensyn til en slik sammenheng mellom kropp og identitet ved å hevde objektiv viten overfor - i dette tilfellet en isolert kropp, er å benekte en slik sammenheng. Naturvitenskapene vil derfor vurdere den fremmede kroppen (det andre) ut i fra noe allerede velkjent (det samme) (Diprose 1994:127). Ved å betrakte mennesker med en psykisk utviklingshemming (det andre) i lys av det allerede velkjente (oss selv) risikerer vi å redusere det andre til et negativt bilde av dette velkjente (op.cit:127). Slik vil vår kunnskap om det andre falle på plass i allerede velkjente kategorier, der det fremmede vurderes som normalt eller unormalt ut i fra disse kategoriene vi har fra oss selv (det samme).

In fact, the whole enterprise of biomedical science consists in a search for the origin of identity, the microscopic origin of the appearances of, and differences between, macroscopic human bodies (Diprose 1994:128).

En slik tilnærming til mennesket og dets identitet utelukker at mennesket også har en tilhørighet til verden som går utenpå denne spesifikke del av livsverdenen, og tar dermed ikke hensyn til menneskets opprinnelige væren i verden og tar heller ikke opp i seg at identitet og

forståelsen av oss selv er et relasjonelt produkt. Derfor kan ikke naturvitenskapene hevde en forrang i forståelsen av mennesket. Det er dette Heidegger kaller "confusion of biologism":

That physiology and physiological chemistry can analyze man scientifically as an organism is no proof that in this "organismic", i.e., scientifically understood body, the essence of man is to be found (Heidegger sitert i Schrag 1983:39).

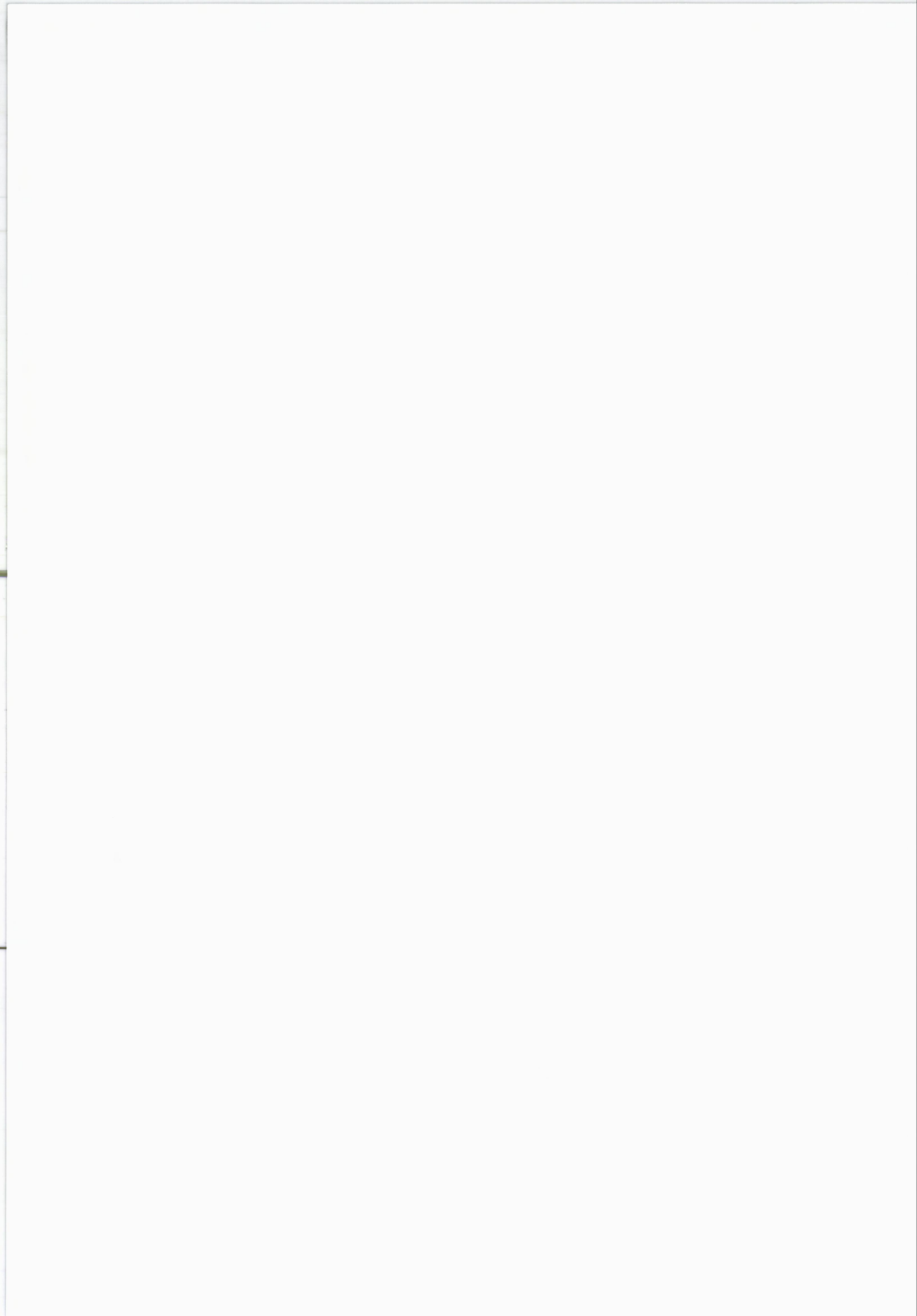
Det er nettopp et slikt essensperspektiv der vi plasserer mennesker (med en psykisk utviklingshemming) i kategorier vi synes passer for dem, som kommer fram blant annet i media. Etter hvert som vi finner kategorier vi andre synes passer begynner vi å betrakte dem ut i fra disse kategoriene, eller begrepene om man vil. De begrepene vi anvender vil, ikke bare styre våre handlinger i verden, men også fortelle andre hvordan vi plasserer oss selv i verden. Poenget mitt er at vi må kroppsliggjøre en forståelse av at det er normalt for mennesker å være forskjellig. Dersom vi i våre bestrebelser på å inkludere mennesker med en psykisk utviklingshemming innsnevrer for eksempel begrepet normalisering til å bety at vi skal gjøre dem så lik oss som mulig så fratar vi dem deres eget potensial for utvikling, og gjør dem i stedet til mer eller mindre vellykkede kopier av oss selv.

For å etablere en tilhørighet til verden må man først forstå den verden man er en del av. Vår forståelse av delene vil danne en helhet som igjen vil virke tilbake på forståelsen av delene. Dette er et uttrykk for det som innenfor hermeneutikken kalles for den hermeneutiske sirkel. Gilje/Grimen (1998) sier at den hermeneutiske sirkel kanskje er det viktigste begrepet i hermeneutikken. Begrepet er et uttrykk for at:

All fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke og den kontekst det skal fortolkes i, eller mellom det vi skal fortolke og vår egen forforståelse (Gilje/Grimen 1998:153).

Den hermeneutiske sirkel sier slik noe om begrunnelsessammenhengen fortolkningen henviser til. Begrunnelsen for fortolkningen av helheten avhenger altså av begrunnelsen for delene. Helhet må kunne vise til delene, liksom delene til helheten. Hvordan fenomenet skal fortolkes er igjen avhengig av hvordan konteksten fortolkes og omvendt (Gilje/ Grimen 1998).

Fortolkningene skjer i en sirkel, eller rettere sagt i en spiral, fordi fortolkningens bevegelser ikke foregår i en sluttet ring. Fortolkningene kan bevege seg uendelig og fortolkninger blir

alltid begrunnet i andre fortolkninger. Det er derfor umulig å tre ut av den hermeneutiske sirkel. De fortolkninger man gjør av ulike (sosiale)fenomener i verden skaper med andre ord en mening til den verden man beveger seg rundt i. Denne meningsfortolkningen bygger på tidligere fortolkninger som igjen vil danne grunnlaget for nye fortolkninger, og så videre.

Bakhtin (1981) hevder at mening blir ikke skapt av individet alene, men i relasjonen mellom menneskene. Det er responsen fra de(n) andre som skaper forståelsen. Mening og innsikt skapes ikke av hvert enkelt individ alene, men i det sosiokulturelle miljøet som menneskene befinner seg i og kommuniserer med hverandre innenfor. Dette forutsetter at aktørene betrakter hverandre som meningsbærende individer. Det vil si at handlingene til den andre betraktes som intelligente og som uttrykk for en mening, eller hensikt. Dette perspektivet tar opp i seg det syn at "erfaring er kontekstuell eller situasjonsbestemt, og at *handlingen* er det forløp som syntetiserer eller setter sammen vår verden" (Løvlie 1997:157). Det at en handling blir meningsbærende skyldes med andre ord relasjonen mellom menneskene og ikke en iboende egenskap ved det enkelte menneske alene. Relasjonen blir virkelighetens grunnenhet (op.cit:157) fordi det er i den at en handling får betydning. Handlingen kan da også forstås som et uttrykk for hvordan vi oppfatter oss selv og vår tilværelse, fordi handlingen (og responsen den utløser) er et uttrykk for våre tidligere erfaringer (Løvlie 1997). Slik vil nåtiden gjenspeile fortiden ved at den (nåtiden) blir sin egen framtid (Bråten 1997:99). Handling i nåtid er egentlig da et uttrykk for en fortid som vil komme til uttrykk i framtiden. Dermed er det i handlingen i nåtid nye framtider skapes. Dette, at (sosial)handling har en hensikt og samtidig viser både til en fortid og en framtid, er grunnlaget for min videre bruk at dette begrepet.

Språk og tenking, som bare er spesialtilfelle av handling, er også vesentlige verktøy i slike lærings- og meningsskappingsprosesser. Meningen formes som et resultat av språklig forhandling mellom samtale/-samhandlingspartene. En forhandling der partene arbeider med å skape og utvikle et midlertidig felles forståelsesrom (Rommetveit 1974). Dette forståelsesrommet blir til det jeg oppfatter som en felles sosial verden.

I en samtale, en dialog, vil det normalt ligge klare forventninger om at den andre parten ønsker å skape mening. Lytteren vil på denne måten alltid være med og skape mening sammen med taleren, jf. Bakhtin (op.cit.), som hevder at ikke noen diskurs er et individuelt produkt. Meningsinnholdet blir skapt underveis, det trer ikke fram som fullt ut ferdig og

tydelig når det blir ytret. Meningen ligger ikke i selve dialogen, men mellom taleren og lytter i det midlertidige felles forståelsesrommet. Hvordan man forstår de andre og konteksten blir da avgjørende i en slik meningsskapningsprosess.

UTGANG

Kanskje er det på sin plass med en diskusjon blant oss vernepleierne og andre med tanke på avklaring om det er samsvar mellom våre ideer om mennesker med psykisk utviklingshemming som likeverdige og det vi faktisk utsetter dem for i vår behandling av dem. Jeg er enig med Kirkebæk (1993:313) som mener det er nødvendig å se nærmere på om det er samsvar mellom de forestillinger vi har om mennesker med psykisk utviklingshemming, og de mennesker med psykisk utviklingshemming som vi har reell kjennskap til. Det relasjonelle perspektiv, vår egentlige viten om deres liv sett "innenfra", deres egen viten om seg selv, framfor avviket, blir veien som må gåes opp. Vi som fagfolk har her et særlig ansvar fordi det er vi som formidler "deres egen" viten om seg selv til andre. Denne viten vil alltid være inspirert av tilgjengelige teorier, men også på fortolkninger av praksis og at historien på dette området har vist oss at den profesjonelle fortolkning ikke kan stå uimotsagt.

Innenfor en (sosial-) samfunnsfaglig forskning må det være konsekvensene av en teori, slik den framstår i praksis, som avgjør hvorvidt den er holdbar eller ikke.

LITTERATUR

- Aadland, E. (1998): "Og eg ser på deg...." Tano Ascheoug
- Bakhtin, M.M. (1981): *The Dialogical Imagination: Four Essays by M.M. Bakhtin*. M. Holoquist (red.)
University of Texas Press
Austin
- Berg, Anne-Jorunn(1998): "Det beskjedne vitne", i *Betatt av viten, bruksanvisninger til Donna Haraway*.
Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna, Ingunn Moser og Linda M. Rustad, Spartacus forlag A/S, Oslo
- Berger, P. / Luckmann, T. (1966/2000): *Den samfunnsskapte virkelighet*. Oversatt av Frøydis Wiik, Fagbokforlaget
- Benner, P. & Wrubel, J. (1989): *The Primacy of Caring*. Addison Wesley, Menlo Park, California
- Bråten, Stein (1997): "G.H.Meads filosofi som grunnlag for dialogisk forståelse", i *Oppdragelse til det moderne* av Harald Thuen og Sveinung Vaage (red.) (1997, 5. opplag) Universitetsforlaget
- Burns, R. (1982): *Self-Concept Development and Education*
London
- Dale, L E (1989): *Pedagogisk profesjonalitet*. Gyldendal Norsk forlag, Oslo
- Dalland, O. (1993): *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Universitetsforlaget, Oslo
- Diprose, Rosalyn (1994): *The Bodies of Women: Ethics, Embodiment and Sexual Difference*, Routledge, London and New York
- Edwardsen, E (2001): "Historiske protokollers partiskhet", i *SAMFUNNSRETTET PEDAGOGIKK – NÅ*, av C.W./Höem, A (red.). Opplandske forlag
- Edwardsen, E. (1998): "Den sammensatte Nordlendingen", i *Mangfold og spenninger* av Ragnhild Engelskjøn (red) 1998, Orkana forlag as.

- Edwardsen, E. (1997a): *Nordlendingen*. Pax forlag, Oslo
- Edwardsen, E (1997b): ”Lærerpraksis”, i *Klasserommet i sentrum* av Rolf Grankvist. Tapir forlag
- Eidheim, H (1990, 6.opplag): “When Ethnic Identity is a Social Stigma”, i *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Department of Sosial Anthropology, University of Oslo
- Ellingsen m.fl (red.) (2002): *Sett og forstått. Alternativer til tvang og makt i møtet med utviklingshemmede*. Gyldendal akademisk, Oslo
- Gadamer, H.G. (1979): *Truth and Metode*. Sheed and Ward, London
- Gilje, N./Grimen, H. (1998, 4.opplag): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gullestad, Marianne (2000, 5.opplag): *Kultur og hverdagsliv*. Universitetsforlaget
- Horndalen, Bjørn (1999): ”Et historisk tilbakeblikk på vernepleierutdanningen”, i *Mer enn omsorg...festskrift til Rogaland Vernepleierhøgskole ved 30- årsjubileet*. Rogaland Vernepleierhøgskoles skriftserie nr 1, Nærland 1999
- Imsen, Gunn (1995, 2.utg): *Elevers Verden*. TANO
- Johnsen, Bjørn-Eirik (2002): *Den innbilt fremmede- om omsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemming*. Hovedfagsoppgave ved institutt for pedagogikk, Universitetet i Tromsø.
- Johansen, Leif Inge (2000): *FLINKE JENTER FÅR KREFT, Om biografisk rekonstruksjon av kreft som sosialt forankret sykdom*. Hovedfagsoppgave i programmet for helse- og sosialpolitikk, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen
- Kemp, Peter (1992): *Lèvinas*. Forlaget ANIS, Fredriksberg C., Danmark
- Kirkebæk, Birgit (1996): ”Den disciplinerende almindelighed og kvaliteten av liv”, i *Liv og kvalitet i omsorg og pedagogikk* av Perl, Birger red. (1996, 1. utgave 3. opplag): Forlaget Systime, Danmark

- Kirkebæk, Birgit (1993): *Da de åndssvage blev farlige*. Forlaget Socpol Holte, Danmark
- Krogh, T. m.fl. (1999, 2.utgave): *Historie, forståelse og fortolkning*. Ad. Notam Gyldendal
- Lauvås,P. Og Handal,G. (1995): *Veiledning og praktisk yrkesteori*. Cappelen akademisk forlag a.s.
- Lillestø, Britt (1998): *Når omsorgen oppleves krenkende*. NF-rapport nr.22/98
- Lyngdal, L.E /Rønning, R. (1975): *Vitenskapskritikk*. Universitetsforlaget
- Løvlie, Lars (1997): ”Erfaring som handling”, i *Oppdragelse til det moderne* av Harald Thuen og Sveinung Vaage red. (1997, 5. opplag) Universitetsforlaget.
- Martinsen, W. (1997, 3.utg., 5.opplag): *Sosiologisk analyse*. Universitetsforlaget
- Meløe, J. (1995) ”Steder”, artikkel i tidsskriftet *Hammarn* nr.3, 1995
- Moser, Ingunn (1998): ”Diffraksjon og interferens”, i *Betatt av viten, bruksanvisninger til Donna Haraway* Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna, Ingunn Moser og Linda M. Rustad, Spartacus forlag A/S, Oslo
- Nergård, J.I. (1994): *DET SKJULTE NORD-NORGE*. Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Norsk vernepleierforbund (1998): *Yrkesetisk studiehefte*. Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere
- NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*.
- NOU 1995:18 *Ny lovgivning om opplæring*.
- NOU 1991:6 *Mennesker og bioteknologi*.
- Petersen, Hege L. (1996): *Normalisering og integrering- En plutselig frigjørende tanke...* Høgskolen i Østfold, avdeling for helsefag, arbeidsrapport 1996:1.
- Rommetveit, R. (1974): *On message structure. A framework for the study of language and communication*. John & Sons, London

- Rustad, Linda M. (1998): ”Kunnskap som delvise forbindelser”, i *Betatt av viten, bruksanvisninger til Donna Haraway* Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna, Ingunn Moser og Linda M. Rustad, Spartacus forlag A/S, Oslo
- Sandvin, J m.fl. (1998): *Normaliseringsarbeid og ambivalens.* Universitetsforlaget. Oslo
- Schrag, Calvin O. (1983): *Existence of freedom. Towards an Ontology of Human Finitude.* Northwestern University Press, USA
- St.meld. nr.36 (1998-99) *Dimensjoneringsmeldingen*
- Sundet, Marit (1997): *Jeg vet jeg er annerledes-men ikke bestandig.* Kultur i fokus, en skriftserie
Från institutionen før kulturanthropologi
Och etnologi vid Uppsala universitet.
- Søder, M. m.fl. -red- (2000): *Funksjonshemming, politikk og samfunn.* Gyldendal akademisk
- Thisted, J. (1990): ”Den videnskabelige krise i sundhetsvæsenet. Om den biomedicinske model og helhedstænkning”, i *Sykepleiens grunnlagsproblemer.* Red: T. Jensen, L. Jensen, W. Kim. Gyldendal Norsk Forlag
- Thuen, H. , Vaage, S. (red.) (1989): *Oppdragelse til det moderne.* Universitetsforlaget
- Vaage, Sveinung (red. 1998): *Å ta andres perspektiv. Grunnlag for sosialisering og identitet. George Herbert Mead i utvalg.* Abstrakt forlag
- Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur.* SEEK as. Flekkefjord
- Wadel, Cato (1990): *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten.* SEEK as. Flekkefjord

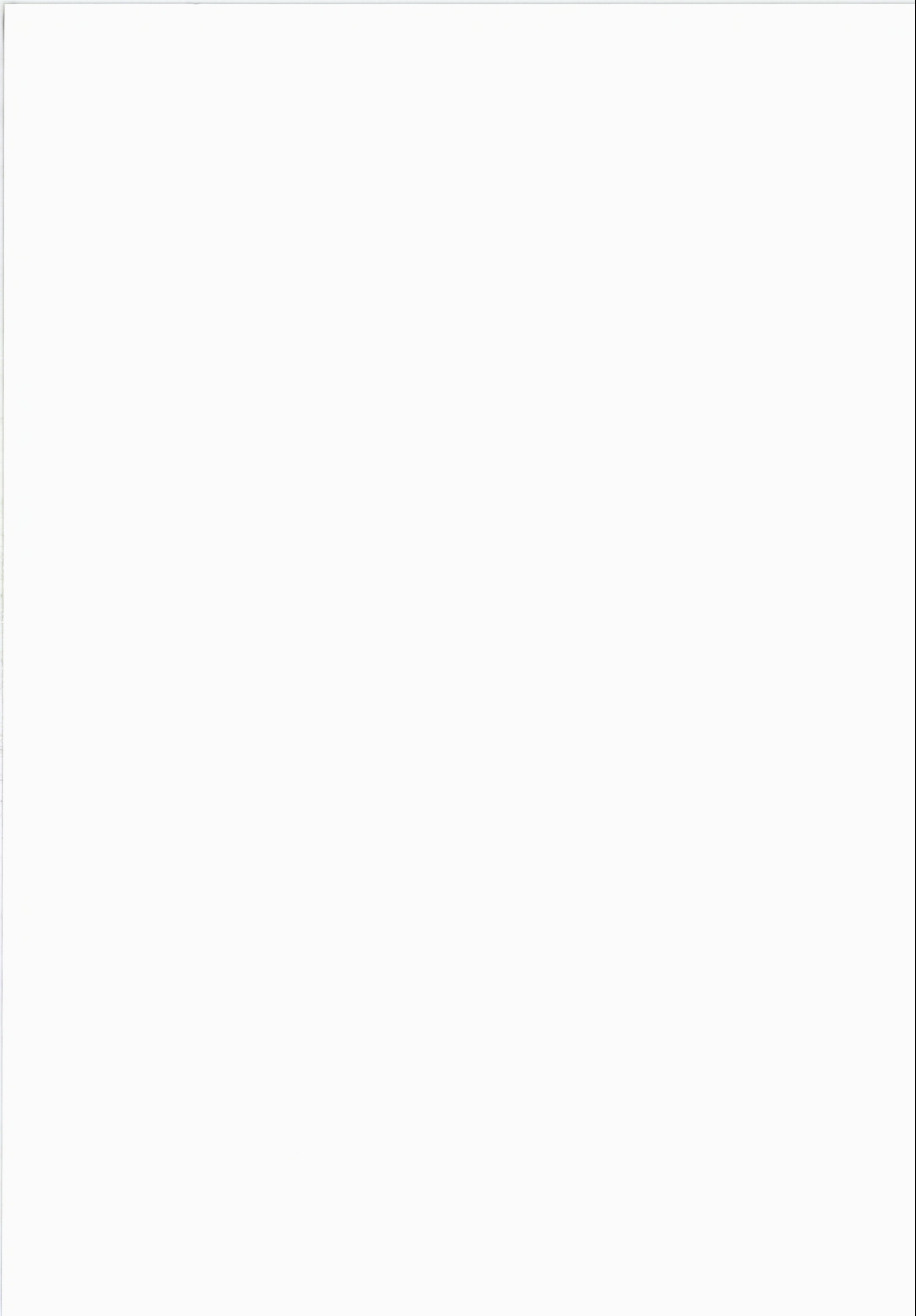
HØGSKOLEN I HARSTAD

Publikasjonsliste fra Høgskolen i Harstad

Fra og med 1996 ble tidligere publikasjonsserier ved Høgskolen i Harstad erstattet med en **Skriftserie** og en **Arbeidsnotatserie**. Arbeidsnotatserien opphørte 2002.

Skriftserien - ISSN 0807-2698

- 2006/11 **Bjørn-Eirik Johnsen:** "Vernepleierutdanningen og sosialt arbeid" (ISBN 82-453-0209-0) Kr. 50,-
- 2005/11 **Steinar Johansen:** "Menns valg av helsefaglig utdanning ved Høgskolen i Harstad – Høsten 2005" (ISBN 82-453-0208-2) Kr. 30,-
- 2005/10 **Thomas Gressnes / Frode Lindseth:** "Full fart i gal retning?" (ISBN 82-453-0207-4) Kr. 30,-
- 2005/09 **Gjermund Holsæter:** "Forventninger til kommende kvalitetssikringssystem for høyere studiekvalitet ved Høgskolen i Harstad" (ISBN 82-453-0206-6) Kr. 120,-
- 2005/08 **Lars Bjørgum (red.) / Aina A Kane (red.):** "Barn i hardt vær – ulike perspektiver på omsorg" (ISBN 82-453-0205-8) Kr. 120,-
- 2005/07 **Viktor Sommerbakk:** "Kirovsk psykonevrologiske internat" (ISBN 82-453-0203-1) Kr. 80,-
- 2005/06 **Stein Mikkelsen / Vegard Schancke / Pål Domben:** "Kunnskapsbase på nett – brukererfaringer og interaktivitet En undersøkelse med fokus på storbrukere av den nasjonale IKT-baserte tjenesten 'forebygging.no'" (ISBN 82-453-0202-3) Kr. 60,-
- 2005/05 **Stein Mikkelsen:** "Økt brukerfokus gjennom moderne organisasjonsløsninger? Kommunale enhetslederers vurdering av forholdet mellom resultatenheter og brukerorientering." (ISBN 82-453-0201-5) Kr. 60,-
- 2005/04 **Steinar Johansen / Anne-Karin Pettersen:** "Mennesker med alvorlig psykiske lidelser - en tverretattlig utfordring. Hva hemmer og fremmer et samkjørt hjelpetilbud? En studie av tverretattlig samarbeid mellom sentrale helse og sosialetater i Harstad" (ISBN 82-453-0200-7) Kr. 130,-
- 2005/03 **Harald Torsteinsen:** "Resultatenhetsmodellen som kommunal reformidé" (ISBN 82-453-0197-3) Kr. 60,-
- 2005/02 **Harald Torsteinsen:** "Resultatenhetsmodellen – en kortfatta presentasjon" (ISBN 82-453-0198-1) Kr. 50,-
- 2005/01 **Tor J Schjelde:** "Utvikling av LMS-systemet ClassFronter:
- til å bli et samarbeidsverktøy
- til å støtte opp mot målet å utdanne selvregulerende studenter"
(ISBN 82-453-0196-5) Kr. 100,-
- 2004/05 **Viktor Sommerbakk:** "Psykisk utviklingshemmede på sykehus: Hva er utfordringene – og for hvem?" (ISBN 82-453-0197-7) Kr. 100,-
- 2004/04 **Lars Bjørgum/Terje Thomsen:** "Problembasert læring på 10 minutter" (ISBN 82-453-0194-9) Kr. 50,-
- 2004/03 **Henny Kinn Solbjørg:** "Inkluderende skole. Hvordan tilrettelegges opplæring for elever med utviklingshemming?" (ISBN 82-453-0190-6) Kr. 120,-
- 2004/02 **Tore Einar Johansen:** "Middelalderkirken på Trondenes. Tiden, kirken og kunsten" (ISBN 82-453-0193-0) Kr. 90,-
- 2004/01 **Trond Bottolfsen/Henry Bjånesø:** "Hvordan kan effekten av læring måles?" (ISBN 82-453-0190-6) Kr. 100,-
- 2003/05 **Tanja Susann Ihlhaug:** "Engler, - finnes de?" Hvordan foreldre til barn med psykisk utviklingshemming har opplevd møtene med de offentlige ansatte (ISBN82-453-0189-2) Kr. 150,-
- 2003/04 **Petter Román Øien:** "Hålogalandsrapport 2003 – Status og utfordringer i regionen" (ISBN82-453-0189-2) Kr. 70,-
- 2003/03 **Kristian Floer / Tina Skudal:** "Kunstudanning for mennesker med utviklingshemming" (ISBN 82-453-0187-6) Kr. 110,-
- 2003/02 **Odd Birger Hansen:** "Et teoretisk rammeverk for å studere endringer av regnskaper" (ISBN 82-453-0186-8) Kr. 60,-
- 2003/01 **Rolf Wynn:** "Legemiddellære – en kort innføring" (ISBN 82-453-0184-1) Kr. 70,-

- 2002/13 **Trude Høgvold Olsen/Silje Norheim/Ane N Stray-Pedersen:** "Balansert målstyring i en kommune: Implikasjoner for organisasjonsmessig læring" (ISBN 82-453-0183-3) Kr. 60,-
- 2002/12 **Line Melbøe Sagen:** "Da sier jeg heller pannekake.....' Om å fremme talespråket til barn med Down syndrom i barneskolen" (ISBN 82-453-0182-5) Kr. 110,-
- 2002/11 **Viggo Andreassen:** "Optimal verdiskaping i det geografiske rom" (ISBN 82-453-0181-7) Kr. 90,-
- 2002/10 **Bjørn-Eirik Johnsen:** "Den innbilt fremmede. Om omsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemming" (ISBN 82-453-0108-9) Kr. 120,-
- 2002/09 **Tor J Schjelde:** "Læring og Forståelse" (ISBN 82-453-0179-5) Kr. 60,-
- 2002/08 **Lars Bjørgum:** "Rapport fra konferansen *Seksuelle overgrep mot barn* i Harstad, 1. – 2. november 2001" (ISBN 82-453-0178-7) Kr. 130,-
- 2002/07 **Odd Birger Hansen:** "Regnskap i en entreprenøriell kontekst. En casestudie av et konsern i vekst" (ISBN 82-453-0177-9) Kr. 130,-
- 2002/06 **Terje Thomsen:** "Ansvar for egen læring på ti minutter" (ISBN 82-453-0176-0) Kr. 50,-
- 2002/05 **Inger S Martinussen:** "Basal sansestimulering SNOEZELEN – del av et undervisningsopplegg" (ISBN 82-453-0175-2) Kr. 50,-
- 2002/04 **Gunn Karin Stenhaug:** "Omsorgens uttrykk i operasjonssykepleie. En kvalitativ studie av operasjonssykepleiernes hverdag" (ISBN 82-453-0174-4) Kr. 120,-
- 2002/03 **Odd Birger Hansen:** "Regnskap, entreprenørskap og kontekst. En introduksjon" (ISBN 82-453-0173-6) Kr. 90,-
- 2002/02 **Ingvild Marheim Larsen / Ole-Jacob Skodvin:** "Evaluering av administrasjonen ved Høgskolen i Harstad" (ISBN 82-453-0172-8) Kr.100,-
- 2002/01 **Hege Lerkerød:** "Død på menyen. Alderdom, måltider og dødsriter belyst ved institusjonen -sykehjem" (ISBN 82-453-0170-1) Kr.100,-
- 2001/07 **Rikke Gürgens:** "Tegn i tiden – minoritetskultur eller ren kunst" (ISBN 82-453-0166-3) Kr. 90,-
- 2001/06 **Lars Bjørgum:** "Fosterhjemsplassering av innvandrerbarn: Hva avgjør plassering i norsk vs etnisk fosterhjem?" (ISBN 82-453-0165-5) Kr. 90,-
- 2001/05 **Odd Birger Hansen:** "Noen styringsmessige utfordringer i nystartede virksomheter" (ISBN 82-453-0164-7) Kr. 50,-
- 2001/04 **Trond Hammervoll:** "Governance problems in vertical interorganisational relationships: A dependence perspective". (ISBN 82-453-0163-9) Kr. 80,-
- 2001/03 **Randi Saasen:** "På nye stier – En evaluering av samordnerens rolle i 6 familierådslag i Harstad/Kvæfjord" (ISBN 82-453-0161-2) Kr. 70,-
- 2001/02 **Odd Birger Hansen:** "Topplederlønn – belyst ut fra ulike teoretiske perspektiver" (ISBN 82-453-0160-4) Kr. 50,-
- 2001/01 **Anne Marie Bakken:** "Rehabilitering i kommunene i Nordland, Troms og Finnmark" (ISBN 82-453-0159-0) Kr. 90,-
- 2000/14 **Lars Bjørgum:** Barn og skilsmisse: Konsekvenser for utvikling av barn og unges identitet, intimitet og kjærlighetsforhold (ISBN 82-453-0155-8) Kr. 60,-
- 2000/13 **Arild Wikan:** From Chaos to Chaos – *An Analysis of a Discrete Age-structured Prey-Predator Model* (ISBN 82-453-0153-1) Kr. 60,-
- 2000/12 **Terje Thomsen / Bjørn-Eirik Johnsen / Viktor Sommerbakk:** «Nære studier for fjerne studenter?». (ISBN 82-453-0151-5) Kr. 100,-
- 2000/11 **Stein Mikkelsen:** «Problemer og paradokser i forebyggende arbeid». (ISBN 82-453-0150-7) Kr. 50,-
- 2000/10 **Tor Schjelde:** «Læring, undervisning og vurdering/eksamen ved vernepleierutdannelsen». (ISBN 82-453-0148-5) Kr. 70,-
- 2000/09 **Turid Kayser Kvalø:** «Byråkraten og klienten i velferdsstaten». (ISBN 82-453-0146-9) Kr. 50,-

- 2000/08 **Ruben Moi:** «'Anonymous: *Myself and Pangur*': What is the point of Paul Muldoon's postmodernist play in *Hay?*». (ISBN 82-453-0145-0) Kr. 50,-
- 2000/07 **Harald Torsteinsen:** «Den økte effektivitetsfokuseringen i norske kommuner - - *motefenomen eller rasjonell nyorientering?*». (ISBN 82-453-0144-2) Kr. 50,-
- 2000/06 **Ruben Moi:** «Dissertation, discourse, différance and dissemination: an attempt to apprehend the Derridean movements of writing.». (ISBN 82-453-0143-4) Kr. 50,-
- 2000/05 **Viggo Andreassen:** «Arbeidsledighet og økonomisk teori». (ISBN 82-453-0142-6) Kr. 60,-
- 2000/04 **Viggo Andreassen:** «Nytte-Kostnadsanalyse som beslutningsverktøy». (ISBN 82-453-0141-8) Kr. 80,-
- 2000/03 **Viggo Andreassen:** «Ulike årsaker til offentlig intervensjon i et lands økonomi». (ISBN 82-453-0139-6) Kr. 60,-
- 2000/02 **Grete Hagebakken:** «Privatisering av eldreomsorg: Med Sverige som forbilde? En gjennomgang av svenske erfaringer og holdninger til kommersiell privatisering av eldreomsorg, sett i sammenheng med dagens norske situasjon» (ISBN 82-453-0138-8) Kr. 70,-
- 2000/01 **Ådne Danielsen:** «Mot New Public Management i Norske kommuner? Om reformer og omstillingsprosesser i kommunal sektor». (ISBN 82-453-0136-1) Kr. 70,-
- 1999/18 **Jan-Sverre Isaksen** «Ekstern analyse av kortsiktig konkurrisiko for modne aksjeselskaper». (ISBN 82-453-0135-3) Kr. 70,-
- 1999/17 **Harald Bergland / Pål Andreas Pedersen** «Regulering av forurensninger fra produsenter og konsumenter». (ISBN 82-453-0134-5) Kr. 70,-
- 1999/16 **Arild Wikan** «Periodic Phenomena in a Discrete Age-Structured Prey-Predator Model - *I Density Dependent Survival Probabilities*». (ISBN 82-453-0133-7) Kr. 60,-
- 1999/15 **Ådne Danielsen** «Metaforbruk i organisasjonsteoretisk litteratur». (ISBN 82-453-0132-9) Kr. 60,-
- 1999/14 **Turid Kayser Kvalø** «Du kan ikke sitte på rumpa og vente på studiekvalitet – *Hva er studiekvalitet og hvordan måle det?*». (ISBN 82-453-0131-0) Kr. 90,-
- 1999/13 **Marit Ruth Rustad** «Omsorgsideologi i praksis - *En studie av hverdagsliv til mennesker med psykisk utviklingshemming, sett i lys av ansvarsreformens intensjoner*». (ISBN 82-453-0130-2) Kr. 120,-
- 1999/12 **Hilde Nordahl-Pedersen:** «Brukernes erfaringer med trygdekontoret». (ISBN 82-453-0129-9) Kr. 70,-
- 1999/11 **Mette Ravn Midtgard / Jan Vidar Haukeland:** «Fiskeværet som feriested». (ISBN 82-453-0128-0) Kr. 50,-
- 1999/10 **Tor J. Schjelde:** «Vernepleiere, sosionomer og barnevernspedagoger i skolen. *Hvilken formell kompetanse har de og hvilke arbeidsoppgaver bør de ha i skolen?*». (ISBN 82-453-0126-4) Kr. 50,-
- 1999/9 **Steinar Johansen:** «Konkurransetsetting av pleie og omsorgstjenester - *Rasjonell handling eller legitim tilpasning- Organisasjonsteoretiske utfordringer for en empirisk studie*». (ISBN 82-453-0126-4) Kr. 60,-
- 1999/8 **Rikke Gürgens:** «Å forske på annerledeshet. *Det usedvanlige teater sett som et semiotisk fenomen, en hermeneutisk prosess og et terreng for 'grounded theory'*». (ISBN 82-453-0125-6) Kr. 50,-
- 1999/7 **Ådne Danielsen:** «FINNES DET EN POSTMODERNE POLITIKK? *Tanker rundt modernitet og postmodernitet som samfunnmessige tilstander med omsorgspolitik for mennesker med psykisk utviklingshemming som eksempel*». (ISBN 82-453-0124-8) Kr. 50,-
- 1999/6 **Ådne Danielsen:** «Organisasjonsfeltbegrepet innenfor nyinstitusjonell organisasjonsteori» (ISBN 82-453-0122-1) Kr. 50,-
- 1999/5 **Harald Torsteinsen:** «Effects of privatization and competitive tendering on local government – a comparative study.» (ISBN 82-453-0121-3) Kr. 50,-
- 1999/4 **Rolf Wynn:** «Conversation Analysis and the Conversational Rules» (ISBN 82-453-0119-1) Kr. 50,-
- 1999/3 **Stein Mikkelsen:** «SAFE COMMUNITY - SYMBOL OG SAMARBEID Sluttrapport fra studie av lokalt ulykkesforebyggende arbeid organisert etter WHO's Safe Community (Trygge Lokalsamfunn)-modell.» (ISBN 82-453-0118-3) Kr. 60,-

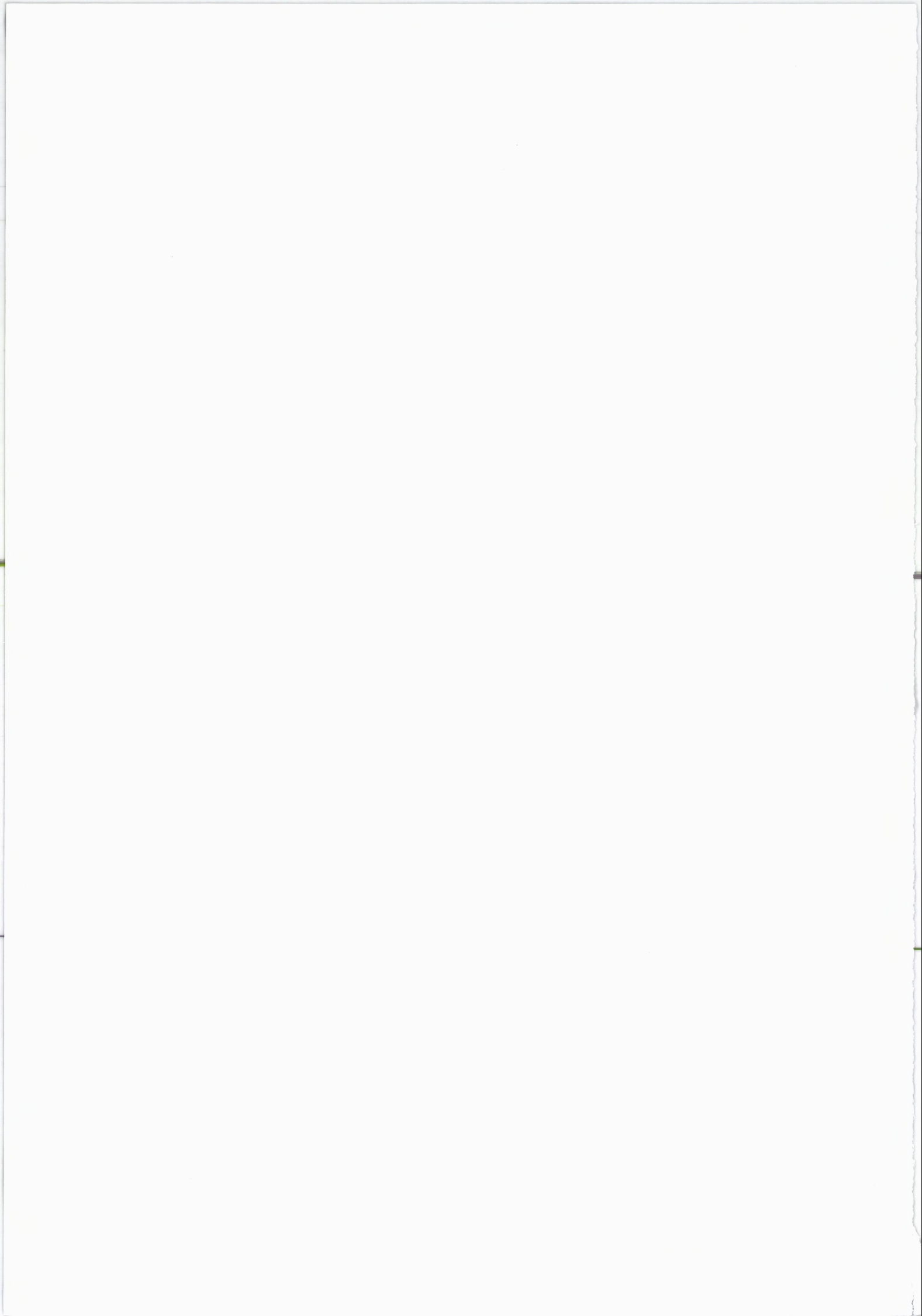
- 1999/2 **Terje Thomsen:** «Mot fremtidens utdannelser - om skjønnheten og udyret i høgre utdanning». (ISBN 82-453-0117-5) Kr. 50,-
- 1999/1 **Rolf Utkvitne:** «Harstad og nyetableringer i detaljhandelen». (ISBN 82-453-0115-9) Kr. 90,-
- 1998/20 **Rikke Gürgens:** «Regiroller og teaterorganisering. Casestudie av Bentein Baardsons regi av 'Garmann & Worse & Co' på Rogaland teater.» (ISBN 82-453-0114-0) Kr. 130,-
- 1998/19 **Tore Høgås:** «Deconstructing and Reconstructing the Text: Intertextualities of Literature, Body, and Nature in Jane Smiley's A Thousand Acres.» (ISBN 82-453-0113-2) Kr. 130,-
- 1998/18 **Harald Torsteinsen:** «Om å skynde seg langsomt. Hvordan skape oppslutning om organisasjonsreformer i kommunesektoren?» (ISBN 82-453-0112-4) Kr. 40,-
- 1998/17 **Truls Erikson:** «Intellektuell kapital: Hvilke grep må til?» ISBN 82-453-0111-6) Kr. 40,-
- 1998/16 **Ruben Moi:** «Voice and Vision - An analysis of the Allegorical Aspects in Seamus Heaney's Oevre» (ISBN 82-453-0110-8) Kr. 120,-
- 1998/15 **Tore Einar Johansen / Kjell Toften:** «Retraining of Russian Military Officers - a feasibility study» (ISBN 82-453-0109-4) Kr. 50,-
- 1998/14 **Alexander Kwesi Kassah:** «The Community Idea» (ISBN 82-453-0107-8) Kr. 50,-
- 1998/13 **Alexander Kwesi Kassah:** «Community-Based Rehabilitation in the city: A case of Jamestown-Accra, Ghana» (ISBN 82-453-0105-1) Kr. 50,-
- 1998/12 **Kjell Toften:** «Chain Integration in the Norwegian Hotel Industry - industry overview, causes, and some strategic implications (ISBN 82-453-0104-3) Kr. 50,-
- 1998/11 **Baard Borge:** «NS' mange ansikter: Innholdsanalyse av et propagandaskrift fra 1944» (ISBN 82-453-0103-5) Kr. 70,-
- 1998/10 **Truls Erikson:** «Entrepreneurial Capital - The Emerging Venture's Most Important Asset & Competitive Advantage» (ISBN 82-453-0098-5) Kr. 40,-
- 1998/9 **Anne Marit Bygdnes:** «Toalett-trening av mennesker med psykisk utviklingshemming. En teoretisk drøfting og et empirisk bidrag». (ISBN 82-453-0097-7) Kr. 120,-
- 1998/8 **Tanja Susann Ihlhaug/Leif Hugo Hansen:** «Medbestemmelse eller mer bestemmelse? - bruker lederne de tillitsvalgte?» - En undersøkelse om ledelsesatferd og ansattes medbestemmelserett i kommunal virksomhet i Troms Fylke. (ISBN 82-453-0096-9) Kr. 90,-
- 1998/7 **Kjell Toften:** «Express Reiser - Scandinavian Package Tour Industry» (ISBN 82-453-0095-0) Kr. 40,-
- 1998/6 **Stein Mikkelsen:** «Safe Community - Symbol and Co-operation. A study of inter-sectoral co-operation and development in a Norwegian community» (ISBN 82-453-0094-2) Kr. 50,-
- 1998/5 **Truls Erikson:** «A Study of Entrepreneurial Intentions Among a Cohort MBAs - The Extended Bird Model». (ISBN 82-453-0093-4). Kr. 50,-
- 1998/4 **Arild Wikan:** «4 Periodicity in Leslie Matrix Models with Density Dependent Survival Probabilities» (ISBN 82-453-0092-6) Kr. 70,-
- 1998/3 **Arild Wikan:** «Dynamical Consequences of Reproductive Delay in Leslie Matrix Models with Nonlinear Survival Probabilities» (ISBN 82-453-0091-8) Kr. 70,-
- 1998/2 **Terje Thomsen:** «Gruppeintervjuet - avgrensning, anvendelse og anvisning» (ISBN 82-453-0089-6) Kr. 50,-
- 1998/1 **Alexander Kwesi Kassah:** «Community Based Rehabilitation and Stigma Management by Physically Disabled People in Ghana». (ISBN 82-453-0088-8) Kr. 50,-
- 1997/17 **Tore L. Jensen:** «Interorganizational Governance Structure and Outlet Economic Performance». An Application of Accounting Data in Interorganizational Performance Measurement. (ISBN 82-453-0088-8) Kr. 110,-
- 1997/16 **Tore L. Jensen:** «En analyse av ukedagseffekter i futuresmarkedet for elektrisk kraft». (ISBN 82-453-0086-1) Kr. 50,-
- 1997/15 **Baard Borge:** «Krig, oppgjør og nasjonal konsensus - Etterkrigs- oppgjørens sosiale virkninger i Nederland, Danmark og Norge». (ISBN 82-453-0084-5) Kr. 50,-

- 1997/14 **Tore Einar Johansen:** «Myter og virkelighet om samer - 'de e forskjell på folk og finna'» (ISBN 82-453-0083-7) Kr. 40,-
- 1997/13 **Eli Samuelsen:** «Den besværlige tiden» - Betragtninger om praksisopplæringen i sykepleierutdanningen (ISBN 82-453-0082-9) Kr. 50,-
- 1997/12 **Eli Samuelsen:** «Du er ikke verdig en plass i herberget – Refleksjon over etikk og etiske vurderingers plass i sykepleien» (ISBN 82-453-0081-0) Kr. 50,-
- 1997/11 **Vegard A. Schancke/Miriam G. Lukwago:** «A Programme for Early Intercultural Psychosocial Intervention for Unaccompanied Minor Asylum Seekers and Refugees (EM) - a Group Approach» (ISBN 82-453-0080-2) Kr. 50,-
- 1997/10 **Hilde Nordahl-Pedersen:** «Alternativ medisin og skolemedisin - en paradigmediskusjon» (ISBN 82-453-0068-3) Kr. 50,-
- 1997/9 **Inger Aksberg Johansen:** «Reminisens i et interaksjonsperspektiv - En kvalitativ undersøkelse basert på intervju med eldre og sykepleiere» (ISBN 82-453-0079-9) Kr. 120,-
- 1997/8 **Aud Merethe Alme:** «Lønnsreform og ledermobilitet - Metodiske tilnærminger og resultater» (ISBN 82-453-0078-0) Kr. 70,-
- 1997/7 **Truls Erikson:** «Should Managerial Competence be in the Retail Growth Performance Equation?». (ISBN 82-453-0076-4) Kr. 50,-
- 1997/6 **Børre Kristiansen/Steinar Johansen:** «Rammer for omsorg - Alternative modeller for organisering av Hamarøy Bygdeheim» (ISBN 82-453-0071-3) Kr. 70,-
- 1997/5 **Truls Erikson:** «Retail Profit Performance and The Relationship to Marketing Outcomes and Financial Structure» (ISBN 82-453-0075-6) Kr. 50,-
- 1997/4 **Rolf Utkvitne:** «Kompetanse i Detaljhandelen». (ISBN 82-453-0064-0) Kr. 70,-
- 1997/3 **Hilde Nordahl-Pedersen (red.):** «Konferanserapport fra Helsedagene i Nord-Norge 1996». (ISBN 82-453-0069-1) Kr. 150
- 1997/2 **Truls Erikson:** «A Study of Career Choice Intentions Among a Cohort HBS MBA Candidates. The Ajzen Model». (ISBN 82-453-0074-8) Kr. 70,-
- 1997/1 **Truls Erikson:** «An Empirical Study of Entrepreneurial Choice Intentions Among a Cohort of MIT Sloan Fellows. The Shapero Model». (ISBN 82-453-0072-1) Kr. 50,-
- 1997 **Stine Margrethe Hem/Ådne Danielsen/Anne Marie Bakken:** «Ansvarsreformen i Kvæfjord - En stor oppgave til en liten kommune». (ISBN 82-90586-49-3, i samarb. med Diaforsk) Kr. 190,-
- 1996/1 **Arne-Johan Johansen:** «Fra Dårekiste til normalisert omsorg». (ISBN 82-453-0063-2) Kr. 100,-

Arbeidsnotatserien - ISSN 0809-2567

- 2002/1 **Tor J Schjelde:** "Lære å studere" (ISBN 82-453-0169-8) Kr. 60,-
- 2001/5 **Kristian Floer:** "Studieevaluering våren 2001 – noen utvalgte studier" (ISBN 82-453-0167-1) Kr. 90,-
- 2001/4 **Trond Hammervoll:** "Cooperation types in vertical interorganisational relationships". (ISBN 82-453-0162-0) Kr. 40,-
- 2001/3 **Harald Torsteinsen:** "Coordination in a fragmented system. On the use of contracts in local government." (ISBN 82-453-0158-2) Kr. 40,-
- 2001/2 **Harald Torsteinsen:** "Koordinering og styring av fragmenterte systemer. Om overgangen fra hierarki til kontrakt i kommunesektoren." (ISBN 82-453-0157-4) Kr. 50,-
- 2001/1 **Kåre Tormod Nilsen / Sigurd Wolden / Tore Einar Johansen:** "Kunnskapsbase og kunnskapsoverføring som lønnsomme innsatsfaktorer for vekst i reiselivsnæringen." (ISBN 82-453-0156-2) Kr. 70,-
- 2000/3 **Harald Torsteinsen:** «Når legitimiteten forvirrer. Endringer i regionale elitors holdning til fylkeskommunen 1996-99» (ISBN 82-453-0152-3) Kr. 60,-
- 2000/2 **Trond Hammervoll:** "The need for supply chain management: A dependence perspective" (ISBN 82-453-0149-3) Kr. 50,-

- 2000/1 **Harald Torsteinsen:** «Privatisering og konkurranseutsetting i kommunesektoren - effekter på ledelse, organisering og styring ». (ISBN 82-453-0147-7) Kr. 50,-
- 1999/2 **Kristian Floer:** «Hvordan bli en mer effektiv student? - Et studiehefte om tema STUDIEVEILEDNING». (ISBN 82-453-0120-5) Kr. 50,-
- 1999/1 **Rolf Wynn:** «Sykdomslære. En innføring i noen sykdommers årsaker, symptomer og behandling». Et kompendium for helsefagstudenter generelt og vernepleierstudenter spesielt. (ISBN 82-453-0116-7) Kr. 80,-
- 1998/2 **Kjell Toften:** «Reiselivsnæringen i et markedsføringsperspektiv - en introduksjon» Et kompendium for RE 4 Turistmarkedsføring (ISBN 82-453-0108-6) Kr. 70,-
- 1998/1 **Anne Marit Bygdenes:** «Toalett-trening av psykisk utviklingshemmede» (ISBN 82-543-0099-3) Kr. 70,-
- 1997/2 **Aud Merethe Alme:** «Prosjektskisse: Tjenestemannsorganisasjoner og forvaltningsreformer». (ISBN 82-453-0085-3) Kr. 50,-
- 1997/1 **Truls Erikson:** «Applying the Canonical Structure of Analysis by Means of Algebra on Managerial Competence and Retail Growth Performance Variables». (ISBN 82-453-0077-2) Kr. 40,-

Depotbiblioteket

06sd 04 230

Visste du at...

... Høgskolen i Harstad med sine ca 1.000 studenter er blant landets minste høgskoler. Et godt studiemiljø og en uformell tone med nærhet og god oppfølging av den enkelte student preger skolen. Ved årsskiftet 1996/97 flyttet vi inn i nye lokaler som ligger idyllisk og sentralt plassert ved byens havnepromenade.

... våre to fagavdelinger - økonomi-/samfunnsfag og helse-/sosialfag - gir flere studiemuligheter blant ulike grunnutdanninger og videreutdanninger:

Grunnutdanninger:

- Varehandel og distribusjon
- Økonomi og administrasjon
- Reiseliv og turisme
- Engelsk grunnfag
- Statsvitenskap grunnfag
- Barnevernpedagogutdanning
- Sykepleierutdanning
- Vernepleierutdanning

Videreutdanninger:

- Revisjon
- Internasjonal handel
- Ledelse og organisasjon
- Helse- og sosialadministrasjon
- Rehabilitering
- Psykisk helsearbeid
- Reiseliv og turisme

... foruten ordinære undervisningsoppgaver og kurs påtar Høgskolen i Harstad seg også forsknings- og utredningsoppdrag for næringslivet og det offentlige. Våre ca. 60 fagansatte innehar høy kompetanse og dekker et bredt faglig spekter: Økonomi/administrasjon, sosialøkonomi, ledelse/organisasjon, statistikk, statsvitenskap, sosialantropologi, sosiologi, engelsk, matematikk, pedagogikk, spesialpedagogikk, vernepleie, psykologi, sykepleievitenskap, jus.

Besøksadresse: Havnegata 5, 9405 Harstad

Postadresse: 9480 Harstad

-Telefon 77 05 81 00. Telefaks 77 05 81 01

Internett: <http://www.hih.no>

HØGSKOLEN I HARSTAD

